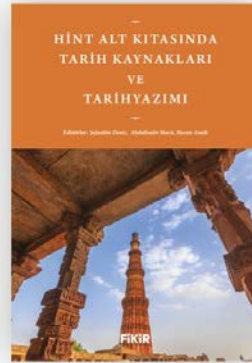
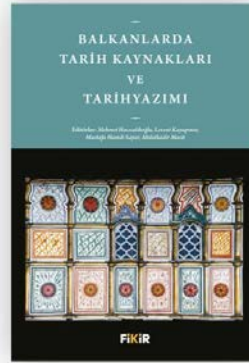
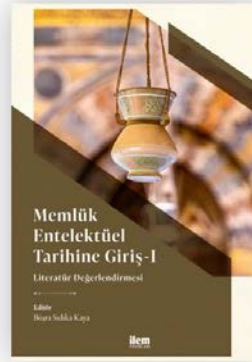
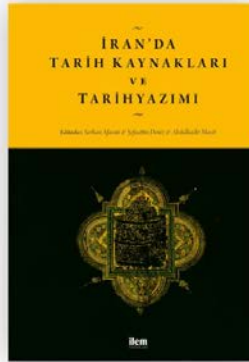
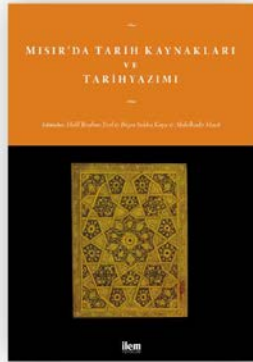

MNTT Medeniyet
Havzalarında
Tarih ve
Tarihçilik

nokta
yayın grubu

noktayayin.com

FİKİR

Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik Projesi Çalıştayları

MHTT | ilem

Tarih Çalışma Grubu
Medeniyet Havzalarında
Tarih ve Tarihçilik I:
İran Havzası

ilem
İlimi etüdler derneği

AYIN KİTABI

İRAN TARİHİ VE TARİHYAZIMI
ÇALIŞANLAR KAÇIRMASINİran'da Tarih Kaynakları
ve TarihyazımıKolektif
İlem Yayınları, 2021, 530 sayfa, 50 TLMunise
Şimşek

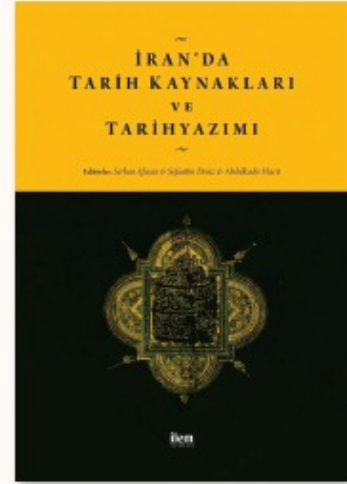
136

Dorin
Tarih
Aralık
2021

Aralık ayı için hazırladığımız kitap tanıtımlarına birkaç aydır masamda misafir ettiğim bir kitapla başlamak istiyorum: *İran'da Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı*. Editörlüğünü Abdulkadir Macit, Şefaattin Deniz ve Sercan Afacan'ın üstlendiği ve İlem Yayınları tarafından yayımlanan bu kıymetli çalışma, Müslümanlar tarafından fethinden devrime kadar uzanan süreçte, İran'da tarihyazımı ve kaynakları üzerine farklı uzmanların kaleminden çıkmış makalelerden oluşuyor. İslâm dünyasındaki tarihyazımı çalışmaları açısından önemli bir boşluğu dolduran bu proje; Tevalfu'l-Mülük, Sâmâni-ler, Gazneliler, Selçuklular, Harezmsâhlar, İlhanlılar, Timurular, Akkoyunlu- lar, Karakoyunlular, Safeviler, Afşarlar, Zendler, Kaçarlar ve Pehleviler gibi hanedanların hüküm sürdüğü devirlere ait kaynakların alanında uzman tarihçiler tarafından incelenmesini ve bu araştırmalar neticesinde hâsıl olan bilgi birikiminin ışığında tarihî kaynakların hem yatay hem de dikey karşılaştırmaları bir analize tabi tutulmasını, bir adım sonrasında ise sürekliliğini konuyan veya değişen kaynak türlerinden harekete İran'daki tarihyazımının hususiyetlerin ve dinamiklerin tespit edilmesini hedeflemiştir. Hanedanların sırasına göre birbirini takip eden bölümler, kendi içinde eleştirel bir bibliyografya sunarken tarihyazımına yönelik tartışmaları da barındırıyor.

Demir leblebi diyebileceğimiz böyle bir çalışmanın tüm bölümlerinden bir sayfa dahilinde bahsetmek pek mümkün değil. Bu sebeple sizlere Marmara Üniversitesi'nde görev yapan Osman Gazi Özgüdenli Hocanın kaleme aldığı ve kitapta "Orta Çağ İran Tarih Yazıcılığına Kısa Bir Bakış" başlığıyla yer alan makalesinden bahsetmek niyetindeyim. Arapça kaleme alınan İslâm tarih yazıcılığının verimlerini 10. yüzyıldan itibaren insanlığın başlangıcından tarihçinin yaşadığı zaman kadar getirilen "genel tarihler", belli bir hanedanı veya hükümdarı konu edinen "özel tarihler" ve "bölge ve şehir tarihleri" şeklinde üç başlık altında tasnif etmenin mümkün olduğunu söyleyen Özgüdenli, fethitten sonra İran'da da bu geleneğin devam ettirildiğini belirtiyor. Tek farklılık 10. yüzyıldan sonra Farsça yazılmış eserlerin de literatüre girmesidir. Bu gelişme Gazneliler dönemine denk gelmektedir ve Farsça yazılan ilk tarih kitabı da -aynı zamanda meşhur bir müfessir olan- İbn Cerir et-Taberî'nin *Câmi'ul-beyân ve Târihu'l-ümem ve'l-mülük* adlı eseridir.

Farsça kaleme alınan eserlerden, yukarıda bahsedilen türlere verilen ilk örnekler ise 11. asrın ilk yarında kaleme alınmıştır. Bunlardan genel tarih

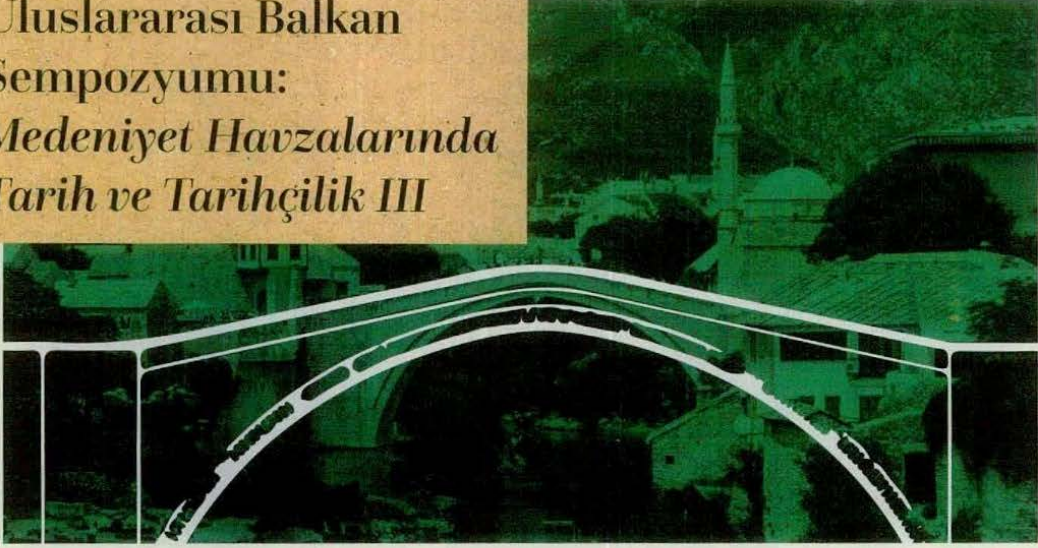

kategoriye giren eser, Ebû Saïd Abdülhay b. ed-Dâhhâk b. Mahmûd Gerdfâz tarafından 1050 civarında yazılan *Zey-nü'l-ahbâr*'dir. İnsanın başlangıcından Gaznelilerin ilk dönemlerine kadar geçen süreci konu alan kitap, özellikle Samaniler dönemi ve Horasan bölgesi için temel bir kaynaktır. Şehir tarihi türünde kaleme alınan ilk eser ise *Târîh-i Sistan*'dir. Sistan bölgesinin tarihini konu edinen ve 1056'ya tarihlenen eserin müellifi maalesef bilinmiyor. Farsça yazılan hanedan tarihinin ilk örneği de Gazneliler devrinin anlatıldığı *Târîh-i Beyhakî*'dir. Eserin müellifi ise Gazneliler döneminde bürokrat olarak görev yapan Ebû'l-Fazl Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî'dir. Özgüdenli'ye göre sade ve akıcı olarak kaleme alınan bu eser, Farsçanın yazı dili olarak yeniden doğuşunu müjdelemektedir.

Makaleden öğrendiğimize göre İran coğrafyasındaki tarih yazıcılığı, İlhanlılar döneminde büyük bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmede İlhanlı hükümdarlarının Farsçaya ve tarihe merakları yanında, unutulmaması için atalarıyla ilgili efsane ve rivayetlerin kayda alınmasını istemeleri de etkili olmuştur. Sadece İran'ın değil İslâm tarihçiliğinin en meşhur eserlerinden biri olan *Câmi'ul-tevârîh* de böyle bir taleple kaleme alınmıştır.

Tarih bölümü öğrencilerin ve uzmanlık derecesinde konuyla ilgilenen herkesin kütüphanesinde yer alması gereken bu çalışma için emeği geçen herkese teşekkürler.

Uluslararası Balkan Sempozyumu: Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik III

İlmi Etüdler Derneği (İLEM) Tarih Çalışma Merkezi'nde 30 Eylül - 1 Ekim 2022 tarihlerinde "Uluslararası Balkan Sempozyumu: Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik III" başlıklı bir sempozyum düzenlendi. İLEM'de daha önceki yıllarda "Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik" başlığı altında İran ve Mısır havzaları incelenmişti. Bu bağlamda Uluslararası Balkan Sempozyumu'nun, önceki çalıştayların getirdiği tecrübeyle daha kapsamlı ve detaylı bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

Sempozyumun amacı Balkan havzası tarihyazımında, farklı tarih kaynaklarını ve tarihçileri ele alarak bütünlüklü bir resim ortaya koymaktır. Bu doğrultuda sempozyumda Balkan coğrafyasının Antik Yunan'da, Roma'da, Selçuklu'da, Osmanlı'da ve modern dönemlerde nasıl anlatıldığı başta arşiv belgeleri ve seyahatnameler olmak üzere farklı tarih anlayışı/ anlatısı cihetinden incelendi. Bu doğrultuda sempozyumun kesin cevaplar aramaktan ziyade soruların peşine düştüğünü söyleyebiliriz. Yine problemleri meseleleri tekrar

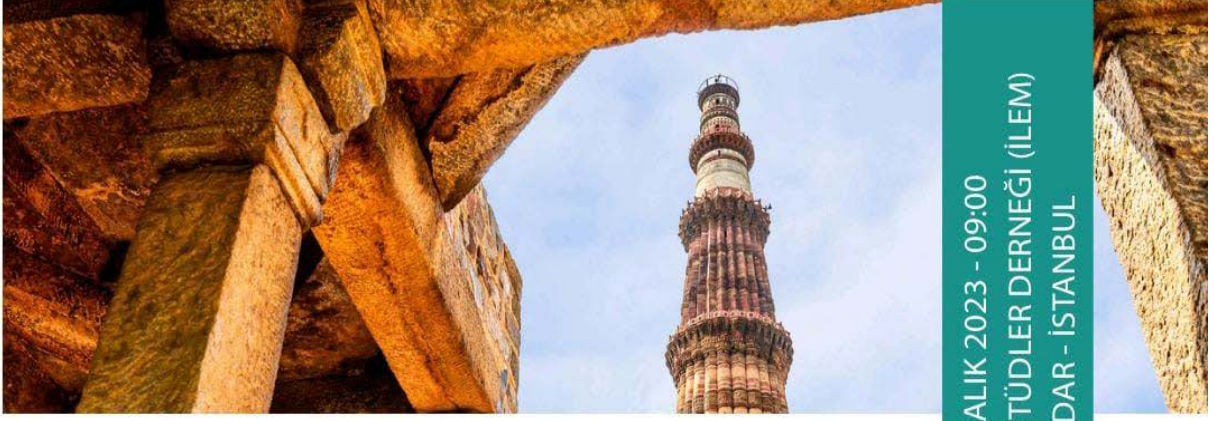
gündeme getirerek bunlar üzerine detaylı bir şekilde yeniden eğilmemiz gerektiğini gösteren sempozyum, alanın uzmanlarına bu konular üzerinde fikir teatisinde bulunma fırsatı da sundu.

İki gün süren sempozyumda on dört farklı bildiri sunuldu. Bu bildirilerde resmî tarih anlatımının değerlendirilmesi yanında Balkan coğrafyasına Evliya Çelebi'nin gözünden bakılmış, göçlerin bu coğrafyayı nasıl etkilediği tartışılmış, iktidarın tarihyazımındaki rolü sorgulanmış oldu. Yine "komşuluk", "yabancılaşma" ve "öteki" kavramları tarihsel bağlamında incelenerek, ülkelerin sınırları ve insanların aidiyetleri ve kimlikleri yeniden masaya yatırıldı. Yine bu sempozyumda tarihyazımının zaman içerisinde nasıl değiştiğine dikkat çekilerek, 93 Harbi gibi çözülememiş meseleler yeniden gündeme getirildi.

Her tarihyazımı bir inşadır. İki gün devam eden Uluslararası Balkan Sempozyumu'nda bu inşa sürecine Balkan havzasının farklı cephelelerinden bakıldı ve daha önceden

yazılmış tarih metinleri sorgulandı. Öğrendiğimiz kadarıyla "Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik" sempozyumları bu anlayışla sürdürmeyi ve farklı İslâm coğrafyalarının tarihyazımı ile ilgili konuları gündeme getirmeye devam etmeyi hedefliyor. Bu çalışmaların ülkemizdeki tarih çalışmalarını hareketlendirdiğini ve tarihyazıncılığın sahasında kıymetli bir birikime vesile olduğunu belirtmekte fayda var. Daha önceki sempozyumlarda sunulan tebliğleri kitap olarak okuma imkânımız olmuştur. Umarız sempozyumda sunulan tebliğler en kısa zamanda kitaplaştırılır ve daha fazla insan ulaşma imkânı bulur.

Program Yurtdışı Türkler ve Akaraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından desteklenmiş. Ayrıca Fettah Efendi Derneği, YTÜ Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR), Saraybosna Üniversitesi Tarih Araştırmaları Merkezi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Merkezi gibi kurumlar da sempozyuma katkı veren kurumlar arasında.

16 ARALIK 2023 - 09:00
İLMİ ETÜDLER DERNEĞİ (İLEM)
ÜSKÜDAR - İSTANBUL

Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik IV:

Hint Alt Kıtası Çalıştayı

İlmi Etüdlar Derneği (İLEM) medeniyet havzalarında tarihyazımı ve tarihçilik konuları üzerine yoğunlaşan sempozyumları serisini devam ettiriyor. Takip edenler hatırlayacaktır Mısır ve İran havzaları üzerine yapılan sempozyumların sunumları kitaplaştırılmıştı. İLEM bu kıymetli çalışmalarına 16 Aralık Cumartesi günü bir yenisini daha ekleyecek. Sabah saat 09.00'da başlayacak olan bu çalıştayda Müslümanlar tarafından fethinden günümüze kadar Hint Alt Kıtası'nda kaleme alınan tarih kaynaklarının teknik hususiyetleri ile kendi dönemi ve sonrası için nasıl bir konum teşkil ettiği tartışılacak, metodolojik hususiyetleri ile tanıtılacak, geçmişinden günümüze havzada biriken tarih kaynakları ve onları ortaya çıkaran tarihçiler bütünlüklü bir şekilde değerlendirilecek. Bu çalıştay bölgeye yönelik araştırma yapacak yeni araştırmacıların tarih kaynaklarına kolayca ulaşmasını sağlayarak dönemler arasında tarihçiler ve tarih kaynaklarındaki temel dinamiklerin, perspektiflerin, izleklerin, ortaklaşan ve farklılaşan yönlerin açıklanması, tartışılması, değerlendirilmesi ve bağlamsallaştırılması açılarından sahaya bibliyografik katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu sayede Hint Alt Kıtası'nda tarihyazıcılığının ne tür süreçlerden geçerek şekillendiği ve bu medeniyet havzasındaki tarihçilik hafızasının bütünlüklü bir resminin gün yüzüne çıkarılması hedefleniyor.

Hint Alt Kıtası'nın tarihçileri, tarihi kaynakları ve tarihyazımı çalışması öncelikle çalıştay kapsamında sunulacak metinler daha sonra kitap olarak neşredilecek. Çalıştay Hint Alt Kıtası'na yönelik ülkelerinde alanı inşa edici çalışmalar yapan İran'dan 6, Pakistan'dan 1 ve Bangladeş'ten 4 ve Türkiye'den 6 olmak üzere toplamda 17 akademisyen iştirak edecek. Meraklıları için çalıştay programı şöyle:

Hint Alt Kıtası'nda Erken Dönem Tarihçilik

- İsmail Pirlanta**, İslam Coğrafyacılarına Göre Hint Alt Kıtası
- Zohair Siyami-an Gorjy**, Hicri 3. yüzyıl Erken Dönem Arap-İslam Tarihçiliğinde Hindistan
- Umut Kansoy**, Delhi Türk Sultanlığı Devri (1206-1526) Kaynakları ve Tedkikler
- Hasan Asadi**, "İran'da Hint Alt Kıtası Tarihyazımı Üzerine Çalışmalar"

Hint Alt Kıtası'nda Babürülül Dönemi Tarihçiliği

- Hilal Şahin**, Hindistan ve Babürülül Döneminde (1526-1858) Tarih ve Tarih Yazıcılığı
- Hilal Şahin**, Babür Şah (1526-1530), Hümayün Şah (1530-1556) ve Ekber Şah (1542-1605) Dönemi Tarih ve Tarihyazıcılığı
- Abdullah Mamun**, Babürülül Altın Çağının Tarihi, Tarihçileri ve Yazım Boyutları

- Cihangir Şah (1605-1627) ve Şah Cihan Dönemi (1628-1658) Tarih ve Tarihyazıcılığı
- Minhazul Abedin**, Evrengezib (1658-1707) ve Ardılı Tarih Kaynakları ve Tarihyazıcılığı
- Azmi Özcan**, Hind-Türk (Babürülül-Osmanlı) İlişkilerinin Tarih Yazımına Yansımaları

Hint Alt Kıtası'nda Yerel Sultanlıklar Dönemi Tarihçiliği

- Said Şirazi**, Hindistan'da Afgan Kökenli Gurlular Yönetiminde (Lüdlül (1451-1526), Süriler (1540-1564) ve Kararaniler (1564-1576)) Tarihyazımı
- Muhammed Abbasi**, Dekken'de Âdilşâhiler (1489-1685), Kutubşâhiler (1512-1686), Âsafçâhiler Haydarâbâd Nizamlığı (1724-1947) Dönemi Farsça Tarihyazımı
- Said Şirazi**, Bopal Nevvâbliği'nde (Bhopal) (1707-1952) Tarihyazımı
- Muhammed Mehdi Tevessolî**, Keşmir'de Farsça Tarih Kaynak-

- ları ve Tarihyazımı
- Mahmoodreza Esfendiar**, İslami Dönem Malay Dünyasında Klasik Kaynak Tarihçiliği (15.-19. yüzyıl)
- Samsuzzaman Rajib**, Antik Çağlardan Günümüze Müslüman Bengal'in Tarihyazımı ve Esasları
- Mahmut Cihat İzgi**, Britanya Hindistanını Ortaya Çıkarmak: İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin Hizmetkârları ve Hint Alt Kıtası'nda Tarihyazımı

Hint Alt Kıtası'nda İlim ve Kültür Bağlamında Tarihçilik

- Ahmet Aydın**, Hint-İslam İlim Geleneğinin Kaynaklarından Biri Olarak Seyahatnâmeler
- Nureddin Hamim**, Hint Alt Kıtası Kur'an Çalışmaları ve İngiliz Sömürgeciliği: Tarih Yazımsal Bir İnceleme
- Abdulkadir Macit**, "Müslümanlarda Tarihin Tarihine Hint Alt Kıtası'nın Tesiri ve Katkısı"

93
Derin Tarih
Aralık 2023

ilem
İlmi Etüdlar Derneği

İLMI ETÜDLER DERNEĞİ

www.ilem.org.tr

İlmiEtüdlarDerneği